

Krishnamurti Jiddu (1895-1986) suvremeni je indijski mislilac čija je misao izvršila veliki utjecaj na europska duhovna kretanja između dva rata. Indijskoj je misli vratio njeno istinsko značenje, koje je pomučeno pomodnim sektama i neprekidnim pristizanjem gurua. Krishnamurti - mislilac slobode - u svojim djelima iznosi jasne uvide o bitnim problemima čovjeka, o mogućnosti unutrašnje revolucije i njenoj nužnosti ukoliko čovjek hoće egzistirati kao čovjek.

Tekst koji donosimo preveden je na temelju izdanja: Jiddu, Krishnamurti. Beyond Violence. India: BI Publications, 1973, pp. 35-44.

Krishnamurti Jiddu

Unutrašnja revolucija

'Promjena u društvu je od sekundarnog značaja; ona će se dogoditi prirodno, neizbježno, kada ti kao ljudsko biće izvedeš tu promjenu u sebi.'

Razmatrali smo izuzetnu složenost svakodnevnog života, borbu, sukob, bijedu i zbrku u kojoj se čovjek nalazi. Dok on doista ne shvati prirodu i strukturu te složenosti, kako je uhvaćen u tu zamku, nema slobode - kako slobode da se istražuje tako ni slobode praćene velikom radošću u kojoj postoji potpuno sebe-napuštanje (self-abandonment). Takva sloboda nije moguća ukoliko postoji strah u makom obliku, bilo na površini bilo u dubinama čovjekovog uma. Ukazali smo na odnos između straha, užitka i želje. Da bi razumio strah, čovjek također mora razumjeti prirodu užitka.

Ovoga jutra razgovarat ćemo o središtu iz kojega nastaje naš život, naše djelatnosti, te da li je uopće moguće promijeniti to središte. Jer promjena, preobrazba, unutrašnja revolucija je očigledno nužna. Da bi se izvršila ta preobrazba, čovjek mora vrlo pažljivo ispitati što naš život jest, ne bježati od njega, ne upuštati se u teoretska vjerovanja i tvrdnje, već vrlo pažljivo promatrati što naš život zbiljski jest i vidjeti da li je moguće potpuno ga preobraziti. Preobražavajući ga, mogli biste utjecati na narav i kulturu društva. Mora biti promjene u društvu, jer postoji tako mnogo zala i društvenih nepravdi, postoji

zastrašujuća izopačenost obožavanja i tako dalje. Ali, promjena u društvu je od sekundarnog značaja; ona će se dogoditi prirodno, neizbježno, kada ti kao ljudsko biće bivajući u odnosu s drugim, izvedeš tu promjenu u sebi.

Ovoga jutra razmatrat ćemo tri suštinske stvari: što je življenje? - život koji vidimo svakodnevno; što je suosjećanje (compassion), ljubav? i treće, što je smrt? Ovo troje je usko povezano - razumjevši jedno, razumjet ćemo i drugo dvoje. Kao što smo vidjeli, ne možete uzeti odlomak života, izabrati dio života za koji mislite da je vrijedan ili koji vam se sviđa, ili koji odgovara vašim težnjama. Ili uzmete cjelinu života - koja uključuje smrt, ljubav i življenje - ili uzmete puki odlomak života koji se može učiniti zadovoljavajućim, ali koji će neizbježno uzrokovati veću zbrku. Tako moramo uzeti cjelinu života i razmatrajući što življenje jest, moramo imati na umu da raspravljamo o jednoj cjelovitoj, razumnoj i svetoj stvari.

Čovjek uviđa da u dnevnom životu odnosâ postoji sukob, bol i patnja; postoji neprestana ovisnost o drugome, u kojoj ima samosažaljenja i uspoređivanja; to je ono što nazivamo življenjem. Molim vas, dozvolite mi da iznova ponovim: nas se ne tiču teorije, mi ne propagiramo nikakvu ideologiju - jer očigledno je da ideologije nemaju baš nikakve vrijednosti; upravo suprotno, one uzrokuju veću zbrku, veći sukob. Mi se ne upuštamo u mnijenje, u vrednovanje, ni osuđivanje. Mi se isključivo bavimo promatranjem onoga što se zbiljski događa da bismo vidjeli da li to može biti preobraženo.

Čovjek može vrlo jasno vidjeti u svom dnevnom življenju koliko je ono proturječno, koliko je zbrkano; čovjekov život kako ga se sada živi, apsolutno je besmislen. Čovjek može izumjeti smisao; intelektualci to i čine, a ljudi slijede taj izumljeni smisao - koji može biti jedna vrlo domišljata filozofija, ali proizvedena iz ničega. Nasuprot tome, ako je čovjek zaokupljen samo s onim 'što jest', bez da izumi neko značenje, ili bijeg, ili da se upusti u teorije ili ideologije, ako je izuzetno svjestan, tada je čovjekov um sposoban da se suoči s onim 'što jest'. Teorije i vjerovanja ne mijenjaju čovjekov život. Imao ih je tisućama godina i nije se promijenio; one su mu, možda, dale površinski sjaj, on je možda manje divlji, ali je još uvijek brutalan, nasilan, hirovit, nesposoban da bude ozbiljan. Mi živimo život ogromne patnje od trenutka kada se rodimo pa sve do smrti. To je činjenica. Bez obzira koliko bilo spekulativnih teorija o toj činjenici, one na nju neće utjecati. Ono što utječe na ono 'što jest' jest kapacitet, energija, intenzitet, strast s kojom čovjek gleda tu činjenicu. A čovjek ne može imati strast i intenzitet ako njegov um trči za nekom obmanom, nekom spekulativnom ideologijom.

Mi se udubljujemo u nešto vrlo složeno za što vam je potrebna sva vaša energija, sva vaša pažnja. Ne samo za vrijeme dok ste u ovoj dvorani, već i kroz čitav život, ako ste uopće ozbiljni. Ono čime smo zaokupljeni jest promjena onoga 'što jest', patnje, sukoba, nasilja, ovisnosti o drugome - ne ovisnosti o prodavaču, liječniku, poštaru, već ovisnosti u našem odnosu s drugim, kako psihološke tako i psihosomatske. Ta ovisnost o drugome neprekidno rađa strah. Sve dok ja ovisim o tebi da bi me podupirao, emocionalno, psihološki ili duhovno, ja sam tvoj rob i otuda strah. To je činjenica. Većina ljudskih bića ovisi o drugome, a u toj ovisnosti postoji samosažaljenje koje nastaje kroz uspoređivanje. Dakle, gdje postoji psihološka ovisnost o drugome - o vašoj ženi, ili o vašem mužu - tu mora biti ne samo strah i užitak, već također i bol koja iz toga proizlazi. Nadam se da to promatrate u sebi, a ne da samo slušate govornika.

Znate, postoje dva načina slušanja: slušati ležerno, čuti niz ideja, slagati se ili ne slagati se s njima; ili postoji drugi način slušanja, koje nije samo slušanje riječi i značenja tih riječi, već također i slušanje onoga što se zbiljski događa u vama. Ako slušate na taj način, tada je ono što govornik kaže u odnosu s onim što slušate u sebi; tada vi ne samo da slušate govornika - što je nevažno - već čitav sadržaj vašeg bića. I ako slušate na taj način s intenzitetom, u isto vrijeme i na istom stupnju, tada mi oboje učestvujemo u onome što se zbiljski događa, dijelimo to zajednički. Tada imate strast koja će preobraziti ono što jest. Ali ako ne slušate na taj način, svim svojim umom, svim svojim srcem, tada jedan ovakav susret postaje potpuno besmislen.

Razumijevajući ono 'što jest', ono zbiljsko, užasan život koji čovjek vodi, on uviđa da vodi jedan osamljeni život - i mada može imati ženu i djecu, u njemu se ipak odvija proces samoosamljivanja (self-isolating process). Čena, djevojka ili mladić, svi zapravo žive osamljeni; iako zajedno u istoj kući, svi su osamljeni, s vlastitim ambicijama, vlastitim strahovima, vlastitom patnjom. Takav život naziva se odnosom. I ponovo, to je činjenica: vi imate svoju sliku o njoj, a ona ima svoju sliku o vama i vi imate svoju vlastitu sliku o sebi. Odnos se zbiva između tih slika i nije zbiljski odnos. Tako čovjek prvo mora pronaći kako se te slike konstruiraju, kako ulaze u biće, zašto uopće postoje, te što znači živjeti bez takvih slika. Ne znam da li ste ikada razmotrili da li je moguć život u kojemu nema slike, formule i što bi život bez slika mogao biti. Otkrit ćemo.

Mi imamo mnoga iskustva cijelo vrijeme. Ili smo ih svjesni ili nesvjesni. Svako iskustvo ostavlja trag; ti tragovi se gomilaju dan za danom i postaju slika. Netko vas uvrijedi i vi ste u tom trenutku već

oblikovali sliku o toj osobi. Ili vam netko laska i slika je ponovno oblikovana. Tako svaka reakcija neizbježno gradi sliku. I pošto je stvorena, da li ju je moguće dokrajčiti?

Da bi se slika dokrajčila, prvo moramo pronaći kako ona ulazi u biće; i vidimo da, ako ne odgovorimo primjereno na bilo koji izazov, on mora ostaviti sliku. Ako me nazovete budalom, odmah postajete moj neprijatelj ili vas prestajem voljeti. Kada me nazovete budalom, moram biti intenzivno svjestan u tom trenutku, bez izbora, bez osuđivanja, naprosto slušati ono o čemu govorite. Ako nema emocionalnog odgovora na vašu izjavu, tada ćete vidjeti da se ne oblikuje nikakva slika.

Tako čovjek mora biti svjestan svoje reakcije i ne dati joj vremena da pusti korijen, jer onoga trena kada ta reakcija pusti korijen oblikovala je sliku. Dakle, možete li to učiniti? Da biste to učinili, potrebna vam je pažnja - ne tek sanjivo lutanje kroz život - pažnja u trenutku izazova, svim vašim bićem, slušanje vašim srcem i vašim umom, tako da možete jasno vidjeti što je rečeno - bila to uvreda ili laskanje ili pak mišljenje o vama. Tada ćete vidjeti da se slika uopće ne javlja. Slika je uvijek o onome što se dogodilo u prošlosti. Ako je slika ugodna, držimo je se. Ako je bolna, želimo je se osloboditi. Tako želja ulazi u biće, jednu stvar želimo zadržati, drugu odbaciti; a želja uzrokuje sukob. Ako ste svjesni svega toga, posvećujući tome pažnju bez ikakvog izbora, naprosto promatrajući, tada možete otkriti za sebe, tada ne živite prema nekom psihologu, svećeniku ili liječniku. Da biste pronašli istinu, morate biti potpuno slobodni od svega toga, morate stajati sami. A stajati sam znači okrenuti leđa društvu.

Ako ste se pažljivo promatrali, vidjeli ste da je dio vašeg mozga, koji je evoluirao tisućama godina, prošlost - prošlost koja je iskustvo, sjećanje. U toj prošlosti postoji sigurnost. Nadam se da sve to gledate u sebi. Prošlost uvijek odgovara neposredno; a odgoditi odgovor prošlosti kada se susretnete s izazovom, tako da postoji vremenski razmak između izazova i odgovora, znači dokrajčiti sliku. Ako se to ne dogodi, uvijek ćemo živjeti u prošlosti. Mi **jesmo** prošlost, a u prošlosti nema slobode. Dakle, to je naš život, neprestana bitka, prošlost modificirana sadašnjošću koja prelazi u budućnost - što je još uvijek kretanje prošlosti, mada modificirano. Sve dok to kretanje postoji, čovjek nikada ne može biti slobodan, uvijek mora biti u sukobu, u patnji, u zbrci, u bijedi. Može li odgovor prošlosti biti odgođen, tako da ne bude neposrednog oblikovanja slike?

Mi moramo vidjeti život kakav jest, tu beskrajnu zbrku i bijedu i bijeg od nje u neko religiozno praznovjerje ili u obožavanje države, ili u različite oblike zabave. Moramo vidjeti kako čovjek bježi u neuroze - jer neuroza nudi izuzetan osjećaj sigurnosti. Čovjek koji 'vjeruje' je neurotičan; čovjek koji

obožava sliku je neurotičan. To su neuroze u kojima ima mnogo sigurnosti, a to ne donosi korjenitu revoluciju u čovjeku. Da biste to izveli, morate promatrati bezizborno, bez ikakvog iskrivljavanja željom, užitkom ili strahom - morate naprosto zbiljski promatrati što vi jeste ne bježeći. I nemojte imenovati ono što vidite, naprosto promatrajte. Tada ćete imati strast, energiju da promatrate, a u tom promatranju zbiva se ogromna promjena.

Što je ljubav? Mnogo o njoj govorimo - ljubav prema bogu, ljubav prema čovječanstvu, ljubav prema domovini, ljubav prema obitelji - a ipak čudno, s tom ljubavi ide mržnja. Volite svog boga, a mrzite tuđeg boga. Volite svoju naciju, svoju obitelj, ali ste protiv druge obitelji, protiv druge nacije. I sve više i više, u čitavom svijetu, ljubav se povezuje sa seksom. Mi ne osuđujemo, mi ne sudimo, ne vrednujemo; mi naprosto promatramo što se zbiljski događa; a ako znate kako promatrati, to vam daje ogromnu energiju.

Što je ljubav i što je suosjećanje? Riječ 'suosjećanje' znači osjećanje za svakoga, briga za sve - uključujući i životinje koje ubijate da biste ih jeli. Pogledajmo prvo što zbiljski jest - ne što bi trebalo biti - uviđajući što zbiljski jest, u dnevnom životu. Da li znamo što znači voljeti ili samo znamo užitak i želju, koje nazivamo ljubavlju? - naravno da uz užitak, uz želju ide nježnost, briga, osjećajnost i tako dalje. Pa je li ljubav užitak, želja? Očigledno je da za većinu nas jest. Čovjek ovisi o svojoj ženi, voli svoju ženu, a ipak pogleda li ona koga drugog, on se razljuti, postane frustriran, jadan -i konačno tu je brakorazvodni sud. To je ono što nazivate ljubavlju! - a ako vam žena umre, nađete drugu. Toliko je velika ta ovisnost. Čovjek se nikada ne pita zašto ovisi o drugome (govorim o psihološkoj ovisnosti). Zagledate li se u to, vidjet ćete koliko ste usamljeni, dolje u dubini, koliko frustrirani i nesretni. Vi ne znate što uraditi s tom usamljenošću, tim osamljivanjem, koje je oblik samoubojstva. I tako, ne znajući što da učinite, vi ovisite. Ta ovisnost vam pruža veliku udobnost i druženje, ali kada se to druženje malo poremeti, postajete ljubomorni, bijesni.

Da li biste poslali svoju djecu u rat kad biste ih voljeli? Da li biste im dali obrazovanje kakvo sada imaju, obrazujući ih samo tehnološki, da biste im pomogli da dobiju posao, polože nekoliko ispita, a zanemarujući ostatak cjeline ovog čudesnog života? Brižno se brinete za njih negdje do njihove pete godine, a poslije toga ih bacite vukovima. To je ono što nazivate ljubavlju. Ima li ljubavi ako postoji nasilje, mržnja, antagonizam?

Pa što ćete učiniti? Unutar tog nasilja i mržnje nalazi se vaša vrlina i vaša moralnost. Tek kada ih opovrgnete, postajete kreposni. To znači uviđanje svih implikacija onoga što ljubav jest; tada stojite

sami i sposobni ste za ljubav. Slušajte ovo, jer to je istina. Ako ju ne živite, istina postaje otrov. Ako čujete nešto istinito i zanemarite to, time uzrokuje još jednu proturječnost u životu i stoga više bijede. Zato ili slušajte svojim srcem i čitavim svojim umom ili uopće nemojte slušati. Ali pošto ste ovdje, vi slušate, nadam se!

Ljubav nije suprotnost ničemu. Ona nije suprotnost mržnji ili nasilju. Čak i ako ne ovisite ni o kome i živite vrlo kreposnim životom - bavite se socijalnim radom, demonstrirate gore-dolje po ulici - ako nemate ljubavi to nema nikakve vrijednosti. Ako volite, tada možete činiti što hoćete. Jer čovjek koji voli ne čini greške - ili ako se greška pojavi, on je odmah ispravlja. U čovjeku koji voli nema ljubomore, nema grižnje savjesti; u njemu nema praštanja, jer ni u jednom trenutku se ne javlja nešto što bi trebalo oprostiti. Sve to zahtijeva duboko istraživanje, veliku brigu i pažnju. Ali vi ste uhvaćeni u zamku modernog društva; sami ste stvorili tu zamku, a ako vam netko na to ukaže, vi se ne obazirete. I tako se ratovi i mržnja nastavljaju.

Pitam se kako vidite smrt; ne teoretski, već što ona zbiljski za vas znači - ne kao nešto što će neizbježno doći kao ishod nesreće, bolesti ili starosti. To se događa svakome: starost i težnje koje prate starost, da se pokuša biti mlad. Sve same teorije, sve nada, što znači da ste u očaju. Bivajući očajni, okrećete se nečemu što će vam dati nadu. Jeste li se ikada zagledali u svoj očaj da biste vidjeli zašto postoji? Postoji zato jer se uspoređujete s nekim drugim, jer želite zadovoljiti, postati, biti, postići. Jedna od čudnih stvari u životu je naša uvjetovanost glagolom 'biti'. Jer u njemu je prisutna prošlost, sadašnjost i budućnost. Svo religijsko uvjetovanje se temelji na glagolu 'biti'. Na njemu se temelji svaki raj i pakao, sva vjerovanja, svi spasitelji, sva pretjerivanja. Može li ljudsko biće živjeti bez tog glagola? Što znači živjeti i nemati prošlosti, nemati budućnosti. To ne znači 'življenje u sadašnjosti' - vi ne znate što znači živjeti u sadašnjosti. Da biste u potpunosti živjeli u sadašnjosti, vi morate znati što je priroda i struktura prošlosti - koja ste vi sami. Vi morate sebe poznavati toliko potpuno, da ne postoji skriveni ugao; to 'sebe' je prošlost, i to sebstvo raste na tom glagolu 'biti', postati, postići, zapamtiti. Pronađite što znači živjeti bez tog glagola psihološki, iznutra.

Što smrt znači? Zašto je se tako strahovito plašimo? Po čitavoj Aziji ljudi vjeruju u reinkaranciju; u njoj postoji velika nada - ne znam zašto - i ljudi nastavljaju pričati i pisati o tome. Kada pogledate tu stvar koja će se inkarnirati, što je ona? - sva prošlost, sva vaša bijeda, sva vaša zbrka, sve ono što ste vi sada? I mislite da je to 'vi' (vi ovdje koristite riječ 'duša') nešto postojano. Ima li išta u životu što je postojano? Vi biste željeli imati nešto postojano i tako pomičete smrt daleko od sebe, nikada ne

gledate u nju, jer ste uplašeni. Tada imate 'vremena' - vremena između onoga što jest i onoga što će se neizbježno dogoditi.

Ili projicirate vaš život u sutrašnjicu i nastavljate kakvi ste sada, nadajući se da će nastupiti nekakvo uskrsnuće, inkarnacija, ili umirete svakoga dana. Umrite svakoga dana samome sebi, vašoj bijedi, vašoj patnji; otklonite taj teret svakoga dana da vam um može biti svjež, mlad i nevin. Riječ 'nevinost' znači 'ne moći biti povrijeđen'. Imati um koji ne može biti povrijeđen ne znači da je on izgradio veliki otpor - baš suprotno, takav um umire za sve što je znao, a u čemu je bilo sukoba, užitka i boli. Tek tada um je nevin; što znači da može voljeti. Ne možete voljeti sa sjećanjem. Ljubav nije stvar pamćenja, vremena.

Tako ljubav, smrt i življenje nisu odvojeni već potpuna cjelina, i u njoj je razumnost. Razumnost nije moguća kada postoji mržnja, ljutnja, ljubomora, kada postoji ovisnost koja rađa strah. Gdje je razumnost, život postaje svet; postoji velika radost i možete činiti što hoćete; ono što tada učinite je krijeposno, istinito.

Mi ne znamo sve to - mi znamo samo našu bijedu - i ne znajući, pokušavamo pobjeći. Kada barem ne bismo bježali, već mogli zbiljski promatrati, nikada ne uzmicati čak ni djelić od onoga 'što jest' imenujući to, osuđujući ili sudeći o tome - već mogli naprosto gledati to. Da biste nešto gledali, potrebna je briga - briga znači suosjećanje. Život koji je življen tako veličanstveno i potpuno može tada začeti u nešto o čemu ćemo razgovarati sutra, a to je meditacija. Bez polaganja takvog temelja, meditacija je samohipnoza. Postavljanje tog temelja znači da ste razumjeli ovaj izuzetan život, pa imate um u kojemu nema sukoba i vodite život suosjećanja, ljepote i stoga reda. Ne reda nekog plana, već reda koji nastupa kada razumijete što nered jest - a to je vaš život. Vaš život **jest** u neredu. Nered je proturječje, sukob suprotnosti. Kada shvatite taj nered u vama, tada iz njega proizlazi red - red koji je precizan, matematički, u kojemu nema iskrivljavanja. Sve to zahtijeva jedan meditativan um, um koji je sposoban da gleda u tišini.

Preveo s engleskoga:

Domagoj Orlić